

ข้าวเหนียวเดอกริล: การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนข้าวอินทรีย์ในยุคดิจิทัล

Khaw Neaw De Grill (De Grill Glutinous Rice): A Development of Organic Rice Community Enterprise in The Digital Era

ธัญลักษณ์ เมืองโคตร¹ บุษกร ครจันงค์¹ เปรมฤดี จิตรเกื้อกุล¹ ศิริินนา คำทะเนตร¹
พัชรารณ ถิ่นจันทร์² ตติยาภรณ์ ศิริศักดิ์กุล³ กุลวดี แก้วกำ⁴ พัดชา เศรษฐา⁴
รุ่งทิวี ผดากาล⁵ และมยุรกาญจน์ เดชกุนชร^{4*}

Thanyalak Mueangkhon¹, Butsakorn Khornjamnong¹, Premrudee Jitkuekul¹, Sirinna khamtanet¹
Patcharaporn Tinchan², Tatiyaporn Sirisakdakul³, Kunwadee Kaewka⁴, Patcha Sattaka⁴
Rungtawee Padakan⁵ and Mayoornkarn Dechkunchorn^{4*}

¹คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ สกลนคร 47000

²คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน นครปฐม 73140

³Faculty of Economics, University of Porto, Porto, Portugal 4099-002

⁴คณะทรัพยากรธรรมชาติและอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ สกลนคร 47000

⁵คณะวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ สกลนคร 47000

¹Faculty of Arts and Management, Kasetsart University Chalermprakit, Sakon Nakorn Campus, Thailand 47000

²Faculty of Agriculture, Kasetsart University Kamphaeng Saen Campus, Nakhon Pathom, Thailand 73140

³ Faculty of Economics, University of Porto, Porto, Portugal 4099-002

⁴Faculty of Natural Resource and Agricultural Industry, Kasetsart University Chalermprakit, Sakon Nakorn Campus, Thailand 4700

⁵Faculty of Science and Engineering, Kasetsart University Chalermprakit, Sakon Nakorn Campus, Thailand 4700

*Corresponding author: mayoornkarn.d@ku.th

Received: June 13, 2023

Revised: December 25, 2023

Accepted: January 17, 2024

Abstract

This study aimed to increase the potentiality of organic rice entrepreneurs by applying participatory research. This participatory research study engaged 50 Dao Lom Deuan community enterprise members in Sakon Nakhon province. The participants were learn transferred to enhance their entrepreneurship through training, demonstrating, study visiting, and documentation. Four operational learning courses were introduced: low cost organic rice production, glutinous rice product processing, digital marketing, and sufficiency economy lifestyle. The community enterprise members were closely followed up and advised by experts, enabling them to create a management system to produce and sell organic rice, rice cereal bars, giant rice crispy cereal, and Vietnamese steamed glutinous rice in online and offline markets. Furthermore, the existing products of this community were also developed through this process to improve market sales, such as Hang rice, organic glutinous rice, and organic jasmine rice. The results revealed that the targeted members had gained knowledge and increased their

entrepreneurship after knowledge transfer. They could produce processing products to earn better income after the harvest season. The average monthly income of participants had shifted from 2,368 Baht per person to 2,818 Bahts per person, accounting for 450 Baht per person or 19%.

Keywords: glutinous rice, learning, enterprise, organic rice, digital marketing

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีเป้าหมายในการเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการข้าวอินทรีย์ ด้วยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์กลุ่ม “ดาวล้อมเดือน” ในจังหวัดสกลนคร จำนวน 50 ราย ผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการโดยใช้การฝึกอบรม การสาธิต การศึกษาดูงาน และการใช้เอกสารคู่มือ เพื่อยกระดับความเป็นผู้ประกอบการใน 4 หลักสูตร ได้แก่ การผลิตข้าวอินทรีย์ต้นทุนต่ำ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ ข้าวเหนียว การตลาดดิจิทัล และการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ประกอบการได้รับการติดตามและให้คำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญอย่างใกล้ชิด ให้สามารถผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์ สร้างงานสร้างรายได้ และสร้างระบบการบริหารจัดการให้ผู้ประกอบการสามารถผลิตและจำหน่าย ซีเรียลบาร์ข้าว (ธัญพืชชนิดแห้ง) ข้าวเกรียบว่าวธัญพืช และข้าวต้มมัดญวน ในตลาดทั้งออนไลน์และออฟไลน์ได้ อีกทั้งผู้ประกอบการได้รับคำปรึกษาเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เดิมให้สามารถจำหน่ายในตลาดมากขึ้น ได้แก่ ข้าวฮาง ข้าวเหนียวอินทรีย์ ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ผลการดำเนินงานพบว่า หลังการถ่ายทอดความรู้กลุ่มเป้าหมายทั้งหมดมีความรู้ความสามารถเพื่อเป็นผู้ประกอบการเพิ่มขึ้น เกิดผลิตภัณฑ์แปรรูปเพื่อเพิ่มรายได้หลังฤดูกาลทำนา และสมาชิกมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น จากรายได้เฉลี่ย 2,368 บาท/คน/เดือน เพิ่มขึ้น 2,818 บาท/คน/เดือน รายได้เพิ่มขึ้น 450 บาท/คน/เดือน หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 19

คำสำคัญ: ข้าวเหนียว การเรียนรู้ ผู้ประกอบการ ข้าวอินทรีย์ การตลาดดิจิทัล

คำนำ

ตามนโยบายการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560–2564 ได้ถูกถ่ายทอดสู่การปฏิบัติในระดับจังหวัด (National Organic Agriculture Development Board, 2017) จังหวัดสกลนครเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีนโยบายส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ จนเกิดความร่วมมือในการทำเกษตรอินทรีย์ร่วมกับผู้แทนกลุ่มเกษตรกร และหน่วยงานภาครัฐภายใต้คำขวัญ “การพัฒนาเกษตรอินทรีย์วิถีสกลนคร” ข้าว เป็นพืชเป้าหมายของสกลนคร มีพื้นที่การเพาะปลูกข้าวทั้งสิ้น 2.1 ล้านไร่ ปลูกข้าวเจ้าประมาณ 5 แสนไร่ และข้าวเหนียว 1.5 ล้านไร่ ผลผลิตข้าวเหนียวเฉลี่ย 358 กิโลกรัมต่อไร่ โดยมีพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ 34,710 ไร่ มีพื้นที่ข้าวเหนียวอินทรีย์มากที่สุดร้อยละ 70 (Sakon Nakhon Provincial Agriculture Office, 2019) นโยบายดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบในภาคการเกษตรในตำบลเชิงเครือ อำเภอมะนัง จังหวัดสกลนคร ซึ่งมีพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์มากที่สุด การผลักดันเพื่อการพัฒนาข้าวเหนียวอินทรีย์ ต้องได้รับการส่งเสริมตลอดห่วงโซ่ ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนข้าวเหนียวจำเป็นต้องยกระดับการเรียนรู้เสริมทักษะเป็นผู้ประกอบการที่เหมาะสมกับชุมชนข้าวเหนียวอินทรีย์ ได้แก่ การส่งเสริมการตลาดต้นทุนการผลิตข้าว แปรรูปผลิตภัณฑ์ตามความต้องการตลาด และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายยุคดิจิทัล และที่สำคัญกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวต้องได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีการที่เหมาะสมตามมาตรฐานบนพื้นฐานความต้องการของชุมชนเพื่อสร้างงานสร้างรายได้ให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนข้าวเหนียวอินทรีย์ทั้งในฤดูกาลและนอกฤดูกาลทำนา ยิ่งไปกว่านั้นการพัฒนาทักษะผู้ประกอบการชุมชน

ข้าวอินทรีย์ในทุกมิติ เป็นการสร้างความมั่นคงในอาชีพ และความยั่งยืนในชุมชนต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ข้าวเหนียวเดอกริล

ตั้งอยู่ที่ตำบลเชียงเครือ อำเภอมะนัง จังหวัดสกลนคร จัดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนในชื่อ วิสาหกิจชุมชนเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ดาวล้อมเดือน มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ของจังหวัดสกลนคร สมาชิกสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเหนียวผ่านมาตรฐานการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและมาตรฐานอินทรีย์ แม้ว่าการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเหนียวจำหน่ายจะสามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 12 เฉพาะช่วงฤดูทำนา สมาชิกร้อยละ 50 เมล็ดพันธุ์ไม่ผ่านมาตรฐาน ดังนั้นจึงได้ขยายเครือข่ายการทำงานร่วมกับวิสาหกิจชุมชนปลูกข้าว พืชผักสมุนไพรอินทรีย์ และเกษตรกรในพื้นที่ตำบลเชียงเครือ สร้างรายได้เสริมจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลา ทำขนมผักปลอดภัย ทอผ้า และเพื่อสานต่อกิจกรรมการผลิตข้าวเหนียวอินทรีย์เพื่อลดต้นทุนการผลิต และสร้างงานสร้างรายได้เสริมหลังฤดูกาลทำนา จากการประชุมร่วมกับชุมชน ได้ข้อสรุปแนวทางการดำเนินงาน โดยนำผลผลิตข้าวเหนียวอินทรีย์ที่ไม่ผ่านมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์และเป็นส่วนเกินจากการบริโภคในครัวเรือนมาจำหน่ายในรูปข้าวสารอินทรีย์และแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ควบคู่กันไป ดังนั้นจึงได้ดำเนินการวิจัย โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม มีวิธีการดำเนินงานวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรในการศึกษา คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนข้าวอินทรีย์ดาวล้อมเดือน ซึ่งเป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวและพืชผักสมุนไพรอินทรีย์ ในพื้นที่ตำบลเชียงเครือ อำเภอมะนัง จังหวัดสกลนคร จำนวน 50 คน ที่มี

คุณสมบัติตรงตามที่กำหนด ได้แก่ เป็นผู้ว่างงาน หรือเป็นแรงงานนอกระบบที่มีรายได้น้อยกว่า 6,500 บาทต่อเดือน ตามข้อกำหนดของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

2. การเตรียมความพร้อมของชุมชน โดยร่วมหารือเพื่อวางแผนการดำเนินงานและสร้างความเข้าใจร่วมกันในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ภาควิชาการดำเนินการประกอบด้วย วิสาหกิจชุมชนเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ดาวล้อมเดือน เทศบาลตำบลเชียงเครือ กลุ่ม Young smart farmer สกลนคร ผู้นำชุมชนในตำบลเชียงเครือ จังหวัดสกลนคร และกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา เพื่อสร้างความเข้าใจและขอรับคำแนะนำในการดำเนินงานในพื้นที่ โดยได้ข้อสรุปร่วมกัน คือ ชุมชนต้องเสริมทักษะอาชีพการผลิตข้าวครบวงจร ตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ การเพิ่มทักษะบริหารจัดการ และการส่งเสริมทัศนคติการดำเนินชีวิต เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถพัฒนาสู่การเป็นผู้ประกอบการข้าวรุ่นใหม่ในยุคดิจิทัล ผ่านกระบวนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการปฏิบัติจริงในพื้นที่ของชุมชน โดยให้มีคณะทำงานตรวจติดตามและให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ได้ร่วมกันกำหนดหลักสูตรที่สร้างการเรียนรู้สู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดรายได้จำนวน 4 หลักสูตร ได้แก่

2.1 หลักสูตรการผลิตข้าวอินทรีย์ต้นทุนต่ำ จำนวน 6 ชั่วโมง เพื่อหนุนเสริมความรู้การผลิตข้าวอินทรีย์ โดยเฉพาะเรื่องการลดต้นทุนการผลิตข้าว เนื้อหาประกอบด้วย การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว การตรวจสอบคุณภาพ การลดต้นทุนการผลิตข้าว การผลิตปุ๋ยอินทรีย์สังเคราะห์ และสารชีวภัณฑ์เพื่อการผลิตข้าว

2.2 หลักสูตรการแปรรูปข้าว จำนวน 24 ชั่วโมง เนื้อหาประกอบด้วย ซีเรียลบาร์ข้าว (ธัญพืชชนิดแห้ง) ข้าวเกรียบว่าวธัญพืช และข้าวต้มมัดญวน

2.3 หลักสูตรการตลาดดิจิทัล (Digital marketing) จำนวน 24 ชั่วโมง เนื้อหาประกอบด้วย ความรู้เบื้องต้นหลักการตลาด (4P's) การสร้างตราสินค้า การพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ (Packaging) การเรียนรู้เทคนิคการสร้างเรื่องราว (Content marketing) การถ่ายภาพเพื่อการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา และการเรียนรู้การจัดการการตลาดดิจิทัล (Digital marketing) ในแพลตฟอร์มที่เหมาะสมกับชุมชน

2.4 หลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 16 ชั่วโมง เนื้อหาประกอบด้วยการจัดการระบบฟาร์มตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การจัดทำบัญชีและงบการเงินเบื้องต้น รวมทั้งการศึกษาดูงานผู้ที่ประสบความสำเร็จ

3. การดำเนินงานร่วมกับชุมชน

3.1. สำรวจข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 50 คน เพื่อทราบสถานภาพของกลุ่มเป้าหมาย และนำมาวิเคราะห์เพื่อจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมสู่การยอมรับและเกิดการเปลี่ยนแปลง

3.2. ประชุมร่วมกับกลุ่มเป้าหมายและภาคีเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับสมาชิก ประเมินปัญหาและตรวจสอบความต้องการของชุมชน (Need assessment) รวมทั้งประเมินความเป็นไปได้ด้านทรัพยากร (Resource assessment)

3.3. ถ่ายทอดความรู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการและแลกเปลี่ยนรู้ คณะทำงานจัดรูปแบบการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การสาธิต การศึกษาดูงาน พร้อมจัดทำคู่มือสำหรับ 4 หลักสูตร ดังข้อที่ 2

3.4 นำความรู้สู่การปฏิบัติเพื่อสร้างอาชีพ เมื่อกลุ่มเป้าหมายผ่านกระบวนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ แล้วกลุ่มเป้าหมายนำความรู้ไปใช้เพื่อประกอบอาชีพ บนพื้นฐานของทุนชุมชนเดิม ดังนั้นผลิตภัณฑ์ที่จะนำมาจำหน่ายเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ ต้องประกอบไปด้วย

2 ส่วน คือ สินค้าจากการถ่ายทอดความรู้ของโครงการ (ประกอบด้วยข้าวต้มมัดญวน ซีเรียลบาร์ข้าว (ธัญพืชชนิดแห้ง) ข้าวเกรียบว่าวธัญพืช) และสินค้าของชุมชนที่มีอยู่เดิม

3.5 ควบคุมการผลิตให้ได้มาตรฐานเดียวกัน โดยการลงพื้นที่ดูสภาพจริงของการผลิตในชุมชนจนแน่ใจได้ว่าสามารถผลิตได้ จากนั้นใช้วิธีการติดตามผ่าน Line application โดยแต่ละรอบการผลิต ผู้ผลิตต้องบันทึกภาพหรืออัดวิดีโอส่งให้คณะผู้ทำงานตรวจสอบ นอกจากนั้นคณะผู้ทำงานลงสู่ตรวจในพื้นที่

3.6 พัฒนาทักษะอาชีพกลุ่มเป้าหมายที่มีผลิตภัณฑ์ของตนเอง มีการประเมินคุณภาพผลิตภัณฑ์เพื่อนำมาพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น โดยร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมายเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้กับผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวกันที่จำหน่ายในท้องตลาด เมื่อพบปัญหาและข้อบกพร่องผู้เชี่ยวชาญได้ถ่ายทอดความรู้เพื่อนำไปปรับในกระบวนการผลิตให้ได้สินค้าที่มีคุณภาพมากขึ้น สามารถแข่งขันในตลาดได้

3.7 การสร้างรายได้ของกลุ่มเป้าหมาย โดยเลือกผลิตภัณฑ์ที่สามารถจำหน่ายได้อย่างสม่ำเสมอเป็นผลิตภัณฑ์หลัก เพื่อสร้างรายได้พร้อมจดบันทึกทุกรอบการผลิต ในขณะเดียวกันผลิตภัณฑ์อื่นที่ต้องการความชำนาญหรือทักษะเพิ่มเติมพิเศษ จะให้กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ตัดสินใจเลือกผลิตภัณฑ์ด้วยตนเองตามความต้องการและความถนัด จากนั้นมีผู้เชี่ยวชาญลงพื้นที่เพื่อให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด

3.8 ขยายตลาด โดยสร้างภาคีเครือข่าย ได้แก่ หน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานราชการในจังหวัด ร้านค้าของฝาก และกลุ่มคนทั่วไป

4. ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน โดยเน้นกระบวนการติดตามอย่างใกล้ชิด ทั้งในรูปแบบรายบุคคล กลุ่ม และการติดตามผ่าน Application โดยเครื่องมือในการติดตามประเมินผลประกอบด้วยแบบสอบถามการเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะด้านอาชีพ (โดยใช้

แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน) แบบฟอร์มติดตามการดำเนินงานรายบุคคล บันทึกข้อมูลการผลิตและการจัดจำหน่าย และการประเมินจากคุณภาพผลิตภัณฑ์ในแต่ละรอบการผลิต โดยดูจากข้อคิดเห็นของลูกค้าและการสุ่มตรวจคุณภาพผลิตภัณฑ์

5. วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหาของการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งเป็นการระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้เสียในโครงการและทีมพี่เลี้ยงจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ทั้งทีมพี่เลี้ยงกลาง ทีมพี่เลี้ยงภาค และพี่เลี้ยงประจำกลุ่ม ร่วมกับการใช้สถิติพรรณนาเพื่อประเมินผลการดำเนินงานก่อนและหลังกระบวนการวิจัย และการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson correlation) ของวิธีการในการพัฒนาผู้ประกอบการให้มีความรู้เพิ่มมากขึ้น

ผลการวิจัย

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนข้าวอินทรีย์ในยุคดิจิทัล

1. กระบวนการเรียนรู้ในการดำเนินงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม ตั้งแต่การวางแผน การถ่ายทอดความรู้ การดำเนินงาน การติดตามอย่างใกล้ชิดในการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพของกลุ่มเป้าหมายผ่านการอบรม จำนวน 4 หลักสูตร (ได้แก่ หลักสูตรการผลิตข้าวอินทรีย์ต้นทุนต่ำ หลักสูตรการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว หลักสูตรการตลาดดิจิทัล (Digital marketing) และหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง) รวมจำนวนชั่วโมงการเรียนรู้ทั้งสิ้น 70 ชั่วโมง ระยะเวลา 9 วัน โดยการใช้การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการสาธิต และการศึกษาดูงาน ทำให้เกิดผู้ประกอบการชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายสามารถจำหน่ายสินค้าผ่านระบบออนไลน์ และสร้างอาชีพหลังฤดูกาลทำนา

Table 1 The knowledge score of participants in community enterprises

n=50

Knowledge	Before (65 scores)	After (65 scores)
Reduce organic rice production cost (20 scores)	13	18
Processing of rice products (20 scores)	12	18
Digital marketing (15 scores)	7	13
Sufficiency Economy Theory (10 scores)	5	8
Scores	37	57

จากการวัดผลการเรียนรู้ก่อนและหลังร่วมโครงการใน Table 1 กลุ่มเป้าหมายมีความรู้เพื่อพัฒนาสู่การเป็นผู้ประกอบการมากขึ้น มีการประเมินปัญหาอุปสรรคในการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อรับแก้ไขปัญหในการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างรวดเร็ว ทั้งนี้พบว่ากลุ่มเป้าหมายมีความรู้เพิ่มมากขึ้นจากเดิมร้อยละ 100

โดยมีค่าคะแนนการทดสอบก่อนเรียนเฉลี่ย 37 คะแนนเพิ่มเป็น 57 คะแนน หลังเข้าร่วมโครงการ (คะแนนเต็ม 65 คะแนน) เมื่อคำนวณร้อยละของคะแนนเฉลี่ยที่เพิ่มพบว่ากลุ่มเป้าหมายมีค่าคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 57 เป็นร้อยละ 88

Table 2 The correlation coefficient of the variables

	Participation	Understanding level				Knowledge
		Training	Demonstration	Study visit	Documents	
Participation	1.000	0.290*	0.158	0.329*	0.145	0.602**
Knowledge	0.290*	1.000	0.563**	0.449**	0.322*	0.068
Training	0.158	0.563**	1.000	0.618**	0.538**	0.157
Demonstration	0.329*	0.449**	0.618**	1.000	0.477**	0.032
Study Visit	0.145	0.322*	0.538**	0.477**	1.000	0.310*
Documents	0.602**	0.068	0.157	0.032	0.310*	1.000

**Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). *Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ของผู้ประกอบการ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลใน Table 2 พบว่ากลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนร่วมกิจกรรมของโครงการอย่างสม่ำเสมอ (P -value = 0.00) มีการใช้เอกสารคู่มือ (P -value = 0.02) การศึกษาดูงาน (P -value = 0.03) มีความสัมพันธ์กับความรู้ที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และพบว่าการเข้าร่วมกิจกรรมมีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจจากกระบวนการฝึกอบรม (P -value = 0.04) และการสาธิต (P -value = 0.02) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนร่วมกิจกรรมของโครงการอย่างสม่ำเสมอ (ทั้งกระบวนการฝึกอบรม การสาธิต การศึกษาดูงาน และการใช้เอกสารคู่มือ) มีความสัมพันธ์กับความรู้ที่เพิ่มขึ้น ดังแสดงใน Table 2 เมื่อกลุ่มเป้าหมายได้รับการถ่ายทอดความรู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรม ทำให้เกษตรกรมีความต้องการเรียนรู้จากการสาธิตสู่ภาคปฏิบัติ และต้องการศึกษาดูงานในสถานที่ที่ประสบความสำเร็จเพื่อให้มั่นใจว่าสิ่งที่ตนสนใจสามารถทำได้และเห็นผลจริง และกลุ่มเป้าหมายใช้เอกสารคู่มือการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการนำไปทบทวนความรู้เพื่อฝึกปฏิบัติ จึงทำให้มีความสัมพันธ์กับความรู้ที่เพิ่มขึ้น

การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์

1. พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากข้าวเหนียว ได้แก่ เหนียวมัด (ข้าวต้มมัดญวน) พองกรุบ (ซีเรียลบาร์ธัญพืช) และมินิโป่ง (ข้าวโป่งธัญพืช) กลุ่มเป้าหมายได้ร่วมกำหนดแผนการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ โดยพบว่าหลังจากการเปิดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ สินค้าเป็นที่รู้จักมากขึ้นภายใต้ “ข้าวเหนียวเดอกริล” และมีหน่วยงานเข้ามาเยี่ยมชมศึกษาดูงาน มีร้านฝากจำหน่าย ทั้งในและนอกพื้นที่สกลนครมากขึ้น นอกจากนี้กลุ่มเป้าหมายมีร้านค้าออนไลน์ที่เป็นส่วนกลางในแพลตฟอร์ม Facebook ชื่อ “ข้าวเหนียวเดอกริล” ร้านค้า E-marketplace ใน Lazada และร้านค้าที่เป็นออฟไลน์เป็นร้านขายของฝากในพื้นที่ กลุ่มเป้าหมายสามารถผลิตและจำหน่ายได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องผ่านร้านค้าส่วนกลางของกลุ่ม และได้ร่วมกันกำหนดตารางการผลิตในแต่ละรอบเพื่อสลับการผลิตตามยอดการสั่งซื้อ โดยทำการผลิต 2 ครั้ง/สัปดาห์ กลุ่มเป้าหมายสามารถบริหารรับคำสั่งซื้อสินค้า ผลิตและจัดส่งถึงมือลูกค้าได้ตามเวลา รวมถึงการติดตามความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อผลิตภัณฑ์ จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ข้าวเหนียวทำให้กลุ่มเป้าหมายมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น จากเดิมมีรายได้เฉลี่ย 2,368 บาท/คน/เดือน และ

มีรายได้เพิ่มขึ้นเป็น 2,818 บาท/คน/เดือน เพิ่มขึ้นเฉลี่ย 450 บาท/คน/เดือน คิดเป็นรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 19 อย่างไรก็ตามเนื่องจากผลิตภัณฑ์มีข้อจำกัดเกี่ยวกับอายุ การเก็บรักษา จึงได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เก็บได้นานขึ้น และยื่นขอใบรับรองมาตรฐานการผลิตอาหารได้สำเร็จ ในปี พ.ศ. 2564 เพื่อให้สามารถขยายช่องทางการตลาด ได้มากขึ้น ทำให้เกิดความเข้มแข็งของผู้ประกอบการชุมชน

2. ต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์เดิม กลุ่มเป้าหมาย สามารถนำความรู้จากหลักสูตรเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ ทำให้ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์เดิมให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค เช่น เหนียวมัดไส้กล้วย เหนียวมัดไส้มันม่วง ข้าวโป่งดอกอัญชัน เป็นต้น พร้อมทั้งสามารถทำตลาดออนไลน์ได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังได้พัฒนาผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่แล้วให้จุใจลูกค้าและจำหน่ายได้ในตลาดออนไลน์และออฟไลน์ เช่น ข้าวหอมมะลิ “ภูหอม” ข้าวฮางในชื่อ “ภูฮาง” เป็นต้น

3. สร้างอาชีพภายในชุมชนตามความถนัดของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายจำนวน 15 ราย สามารถเป็นผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปข้าวเหนียวผ่านตลาดออนไลน์ กลุ่มเป้าหมายจำนวน 15 ราย มีความสามารถในการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ่านตลาดชุมชนและตลาดออฟไลน์ รวมถึงส่งให้ร้านค้าส่วนกลางของกลุ่ม กลุ่มเป้าหมายจำนวน 10 ราย เป็นกลุ่มที่ต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์เดิมของชุมชนตนเองสามารถจำหน่ายในตลาดออนไลน์ได้มากขึ้น กลุ่มเป้าหมายจำนวน 10 ราย เป็นกลุ่มที่ผลิตวัตถุดิบและเป็นแรงงานผลิตของกลุ่ม

วิจารณ์ผลการวิจัย

การศึกษางานวิจัยการพัฒนาผู้ประกอบการ วิสาหกิจชุมชนข้าวอินทรีย์ในยุคดิจิทัล กรณีศึกษาชุมชน ดาวล้อมเดือน จังหวัดสกลนคร ภายใต้ผลิตภัณฑ์ “ข้าวเหนียวเดอกริล” จากการศึกษาสรุปและอภิปรายผลได้ ดังนี้ กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทั้งการฝึกอบรม

การสาธิตสู่การฝึกปฏิบัติ การศึกษาดูงาน และการศึกษา เอกสารคู่มือ ด้วยการเรียนรู้ใน 4 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรการผลิตข้าวอินทรีย์ต้นทุนต่ำ หลักสูตร การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว หลักสูตรการตลาดดิจิทัล และหลักสูตรการค้าในชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้เพิ่มขึ้น และสร้างรายได้เพิ่มหลังฤดูกาลทำนา และพบว่าความรู้ของผู้ประกอบการมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรม และการถ่ายทอดความรู้ผ่านกระบวนการ การอบรม การสาธิต การศึกษาดูงาน และเอกสารคู่มือ สอดคล้องกับการศึกษาของ Sawangjit (2021) ที่ระบุว่า ในการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ควรพัฒนาทั้งความรู้ พื้นฐานการเกษตร การจัดการการผลิตตลอดห่วงโซ่ การดำรงชีวิตร่วมกับชุมชน และการบริหารจัดการด้านการตลาดและเครือข่าย จากกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผนการทำงาน การผลิต และการ จัดจำหน่ายผ่านตลาดออนไลน์และออฟไลน์ ทำให้ กลุ่มเป้าหมายเกิดการเรียนรู้เป็นอันดับแรก ต่อมาทำให้ เห็นศักยภาพของกลุ่มเป้าหมายในการเข้ามาเป็นผู้นำ ในการบริหารจัดการกลุ่ม โดยสมาชิกเป้าหมายที่สามารถ เป็นผู้นำจะเป็นผู้จัดการจัดการทั้งกระบวนการผลิตจนถึง จำหน่าย และช่วยตรวจสอบและติดตามการผลิตสินค้า ให้ได้คุณภาพ ทำให้กลุ่มสามารถบริหารจัดการได้ด้วย ตนเอง นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ Pratumswan and Phansiri (2021) ที่ระบุว่าการยกระดับขีดความสามารถ ของวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนา ระบบคิดและทักษะการเป็นผู้ประกอบการ โดยนักวิจัยได้ สนับสนุนองค์ความรู้ ผ่านการฝึกอบรม การให้คำปรึกษา และร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปข้าวเหนียวเพื่อสร้าง รายได้เสริม ทั้งผลิตภัณฑ์ใหม่และต่อยอดผลิตภัณฑ์เดิม ซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างจากเดิมสร้างความ ได้เปรียบทางการแข่งขัน เป็นปัจจัยสำคัญของการเป็น ผู้ประกอบการ และเป็นปัจจัยสำคัญเพื่อสร้างความ แตกต่างที่ส่งผลต่อการดำเนินงานที่ดีขึ้นได้ (Nakruang and Donkwa, 2018) จากการดำเนินงานเกิดผลกระทบ

ขยายสู่ตลาดของกลุ่มเป้าหมายในการได้รับความรู้จากการถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยการเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้ปกครองหรือญาติ รวมถึงการเข้ามาช่วยในการผลิตสินค้าทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครอบครัว และเกิดการเรียนรู้สู่การขยายผลการดำเนินงานสู่ระดับครัวเรือน เช่น มีบุตรของกลุ่มเป้าหมายที่เข้ามาเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว และผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากโครงการในส่วนที่บุตรหลานเป็นผู้ผลิตถูกนำไปจำหน่ายต่อให้เพื่อนที่โรงเรียน พร้อมรับคำสั่งซื้อมาให้ผู้ปกครองผลิตเพื่อนำไปจำหน่าย เป็นต้น และที่สำคัญข้าวเหนียวเดอกริลได้เป็นแหล่งเรียนรู้การผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร ตั้งแต่การผลิตเมล็ดพันธุ์ การจำหน่าย และการแปรรูป โดยมีหน่วยงานในพื้นที่ จังหวัดสกลนครและพื้นที่ต่างจังหวัดเข้าร่วมเรียนรู้การทำงาน รวมถึงเป็นแหล่งถ่ายทอดเทคโนโลยีการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว โดยวิสาหกิจชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการด้วยตนเอง ตั้งแต่การเป็นวิทยากรบรรยายถ่ายทอดความรู้ การสาธิต แก่ผู้สนใจอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ Kongtanajaruanun and Cheamuangphan (2021) ที่ระบุว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วม และการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนข้าวอินทรีย์ในยุคดิจิทัลโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทำให้กลุ่มเป้าหมายสามารถพัฒนาตนเองจากผู้ผลิตข้าวเพื่อการบริโภคในครัวเรือน และสามารถยกระดับสู่การเป็นผู้ประกอบการในชุมชนได้ ผ่านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนทั้งการฝึกอบรม การสาธิต การฝึกปฏิบัติ การศึกษาดูงาน และการศึกษาเอกสารคู่มือเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ของผู้ประกอบการที่เพิ่มขึ้น จากการออกแบบ 4 หลักสูตรการเรียนรู้ที่เหมาะสมบนพื้นฐานความต้องการของชุมชน

ตั้งแต่การผลิตข้าวต้นทุน การแปรรูป การตลาดดิจิทัล และการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ การเรียนรู้ด้านการตลาดเลือกใช้เทคโนโลยีดิจิทัลผ่านแพลตฟอร์ม Facebook ที่เหมาะสมทำให้ง่ายต่อการเรียนรู้ อีกทั้งการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ใหม่และต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์เดิมให้หลากหลายตรงตามความต้องการของผู้บริโภค ส่งผลให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น สิ่งสำคัญของการดำเนินงานการพัฒนาผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนข้าวอินทรีย์ คือ การมีระบบติดตามและประเมินผลการทำงานอย่างใกล้ชิดจากพี่เลี้ยงที่ปรึกษา เพื่อจะได้ผลิตสินค้าและบริการให้มีคุณภาพสม่ำเสมอ รวมถึงการสร้างเครือข่ายในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็งทั้งจากภาครัฐและเอกชน

ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบกระบวนการเรียนรู้การฝึกอบรม การสาธิต การศึกษาดูงาน และการใช้เอกสารคู่มือ นำไปสู่การพัฒนาผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนข้าวเหนียวอินทรีย์ ผ่านการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตั้งแต่การเรียนรู้หลักสูตรการผลิตข้าวเหนียวต้นทุนต่ำ การแปรรูปข้าวเหนียว การตลาดดิจิทัล และการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทั้ง 4 หลักสูตร เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน จากผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

- 1) ในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ร่วมด้วย เช่น ปัจจัยด้านแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้ประกอบการ วิธีการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้และปัจจัยต่าง ๆ เป็นต้น รวมถึงอาจมีการแบ่งการศึกษากลุ่มการเรียนรู้ตามพันธุ์ข้าวเหนียวและแหล่งการผลิตข้าวเหนียว เพื่อให้เห็นภาพความสัมพันธ์ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น
- 2) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนข้าวเหนียวอินทรีย์เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ มีบริการให้คำแนะนำการผลิต การแปรรูป

การตลาดดิจิทัล ตามศักยภาพการเรียนรู้ของผู้ประกอบการวิสาหกิจ ส่งเสริมให้มีการคิดพัฒนาการแปรรูปข้าวเหนียวเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ตรงความต้องการตลาด และให้มีการใช้ Social media เพื่อสื่อสารการตลาด เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและเกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ในการพัฒนาโครงสร้างระบบการบริหารจัดการงานให้เกิดอาชีพภายในชุมชนเพื่อการกระจายรายได้สู่สมาชิกอย่างทั่วถึง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนพัฒนาอาชีพที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาที่ให้การสนับสนุนทุนในการดำเนินงานโครงการ และให้คำแนะนำจนสามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- Kongtanajaruanun, R. and A. Cheamuangphan. 2021. The strength of farmer groups participating in large agricultural land plots on rice farming in Chiang Rai province. **Journal of Agricultural Research and Extension** 38(3): 182-193. [in Thai]
- Nakruang, D. and K. Donkwa. 2018. The causal factors influencing innovation performance of small and medium enterprises in Nakhon Ratchasima province. **University of the Thai Chamber of Commerce Journal** 38(2): 17-34. [in Thai]
- National Organic Agriculture Development Board. 2017. **National Organic Agriculture Development Strategy (2014-2018)**. Bangkok: Office of The Permanent Secretary for Ministry of Agriculture and Cooperatives. 12 p. [in Thai]
- Pratumsuwan, K. and P. Phansiri. 2021. Social enterprise based on cultural capital for sustainable development. **University of the Thai Chamber of Commerce Journal** 41(3): 88-101. [in Thai]
- Sakon Nakhon Provincial Agriculture Office. 2019. **Sakon Nakhon province agricultural development plan 2020-2021**. [Online]. Available <http://www.sakonnakhon.doae.go.th/> (October 25, 2023). [in Thai]
- Sawangjit, W. 2021. The farmer competency development towards new generation of farmers. **Journal of Agricultural Research and Extension** 38(1): 126-134. [in Thai]